

DSpace da Universidade de Santiago de Compostela

<http://dspace.usc.es/>

Instituto da Lingua Galega

Alba Aguete Cajiao (2015): “Factores internos e externos na variación e no cambio do vocalismo galego”. *Simposio ILG 2015. Cambio lingüístico no galego actual*. Santiago de Compostela, 16-25 novembro 2015.

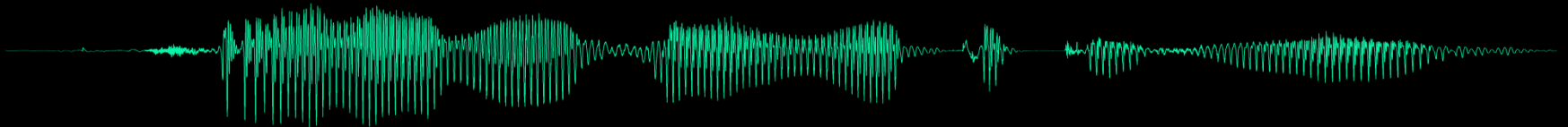

You are free to copy, distribute and transmit the work under the following conditions:

- **Attribution** — You must attribute the work in the manner specified by the author or licensor (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Non commercial** — You may not use this work for commercial purposes.

Factores internos e externos na variación e no cambio do vocalismo galego

Alba Agüete Cajiao
Instituto da Lingua Galega
Grupo de investigación GI-1743
Universidade de Santiago de Compostela

Vocalismo galego

Vocalismo tónico

- 7 unidades fonolóxicas (Veiga, 1965)
- Calidade é un trazo distintivo nas vogais medias

ɔ ≠ o

ɛ ≠ e

Vocalismo pretónico

- 5 unidades fonolóxicas

Neutralización da oposición entre vogais medias altas e vogais medias baixas (Veiga 1965)

Herdanza do itálico común (Lausberg, 1971; Emiliano, 2009)

Vocalismo pretónico

- Cambio descrito por Santamarina (1974:12)

“dos sistemas: uno, antiguo, en el que operaba la neutralización; otro, moderno, en el cual la neutralización ya no opera”
- Porto (1977: 21)

“la realización abierta de *e* y *o* átonas depende fundamentalmente [...] de la estructura de la sílaba de la que forman parte”
- Regueira (2008: 278)

“ ascenso na xerarquía das constricións de Fidelidade”

Factores intralingüísticos

Inestabilidade do vocalismo tónico

- **Novos falantes en ambientes urbanos**
(González, 2008; Regueira, 1999, 2008, 2012, 2013; O'Rourke-Ramallo 2010, 2013; Ramallo 2013; Ramallo-O'Rourke, 2014)
 - Galego “pouco auténtico”
 - Sistema vocálico “deturpado”
- **Cambios no vocalismo galego atribuídos ao contacto co español** (Regueira 2013, Freixeiro Mato 2014)

Factores extralingüísticos

Que factores inflúen no cambio e na variación do vocalismo?

- Vocalismo tónico
 - Factores externos
 - Novos falantes de galego
 - Hábitat
- Vocalismo pretónico
 - Factores internos
 - Duración da sílaba ou do segmento
 - Posición prosódica do segmento

Inestabilidade no vocalismo tónico

- Neofalas e neofalantes

- “o galego culto non é, en moitos casos, fiel ó galego tradicional [...] mesmo se está a constata-la aparición de variedades urbanas de galego que se basean na lingua estándar escrita e toman do español o sistema fonolóxico e os patróns de entoación”

Regueira 2000

- Regueira (2013b:1): “Diferentes cambios na gramática, na fonética e na prosodia son atribuíbles a contacto co español ou coa lingua estándar”

Regueira 2013b

- “É posíbel que moitas e moitos destes falantes nunca cheguen a utilizar ese modelo máis auténtico”

Freixeiro 2014

Inestabilidade no vocalismo tónico

- “**Non podemos falar dun único tipo de neofalantes** [...] o que os diferencia ten que ver coas razóns para desprazar a lingua materna: o **ambiente social** de referencia, a **construción identitaria**, o modelo de lingua aprendido, o **dominio formal da lingua** ou a biografía lingüística, entre outras”.

Ramallo 2012

Faltan datos empíricos sobre o ‘dominio’ de lingua dos diferentes perfís de falantes

Inestabilidade no vocalismo tónico

**Que factores inflúen na percepción e na
producción do vocalismo tónico?**

Vocalismo tónico

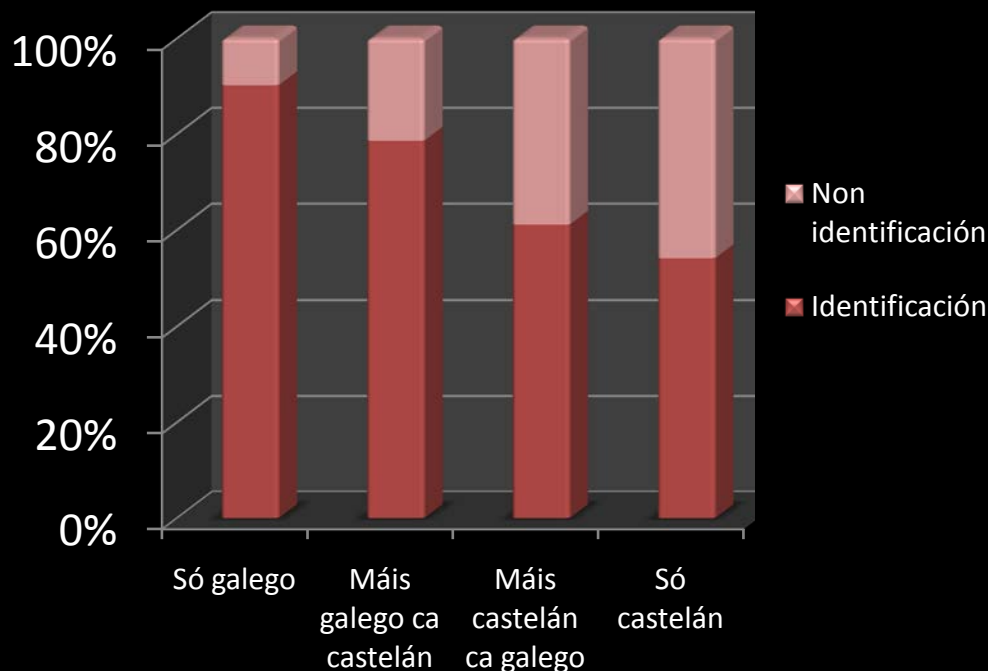
- Existen diferencias significativas na percepción entre neofalantes e paleofalantes?
- Identificación de vogais tónicas medias abertas e pechadas en pares mínimos

Estudo perceptivo

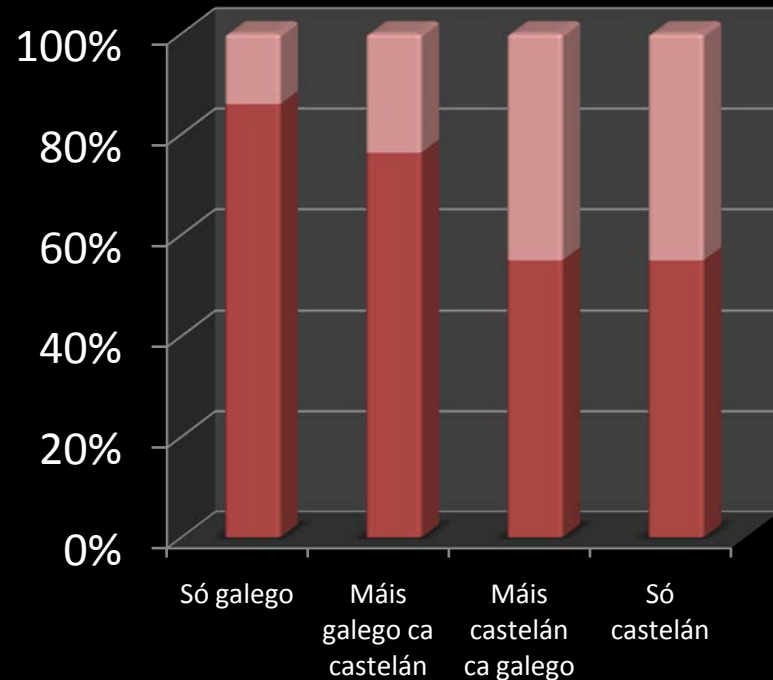
Lingua materna

- Existe relación significativa entre a taxa de identificación e a lingua materna ($p < 0.05$)

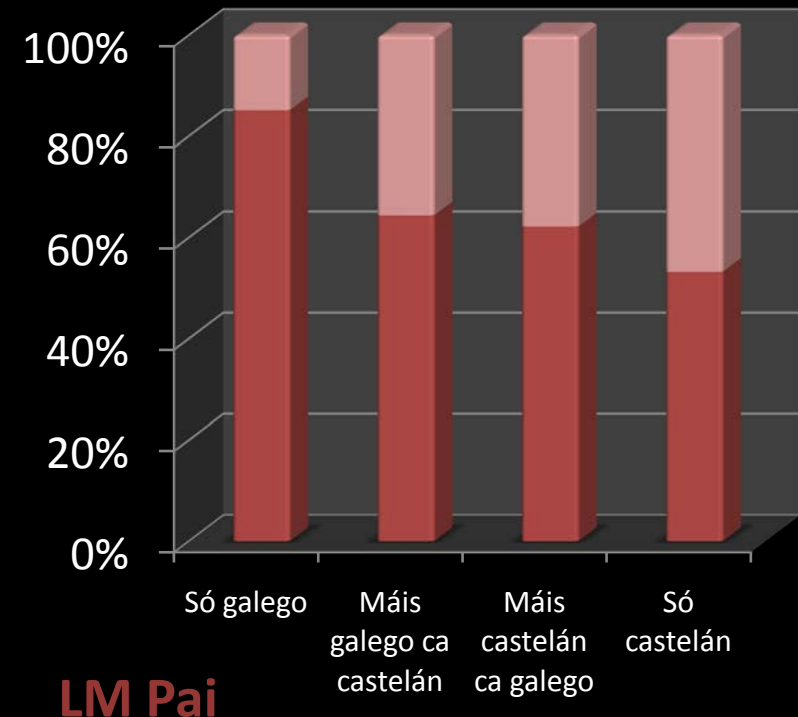
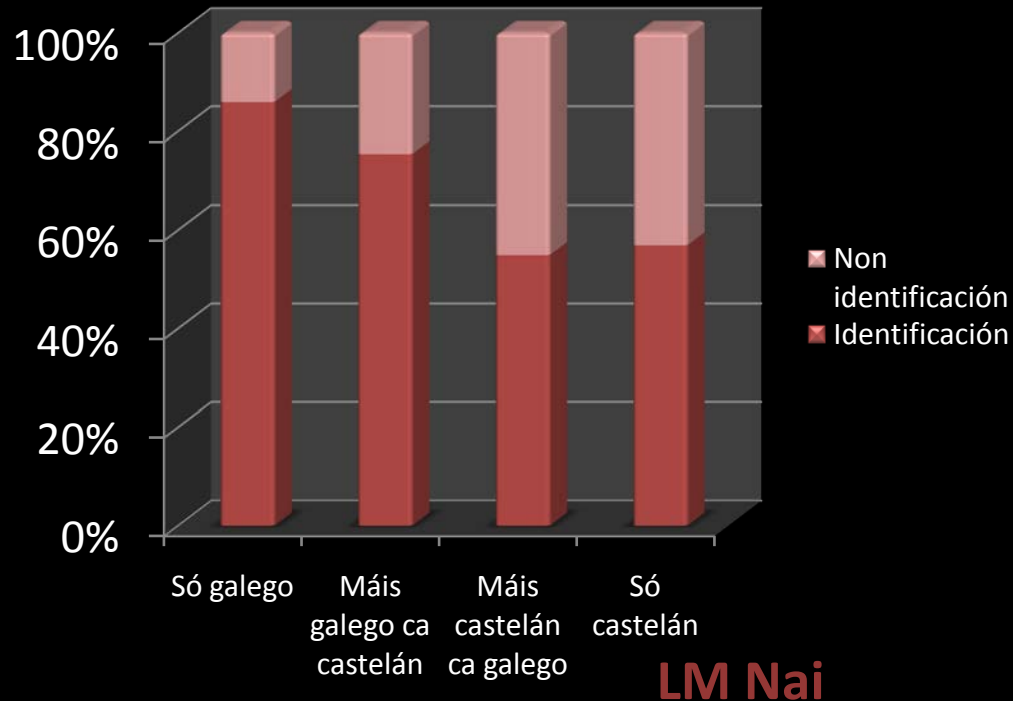
Lingua habitual

- Existe relación significativa entre a taxa de identificación e a lingua habitual ($p < 0.05$)

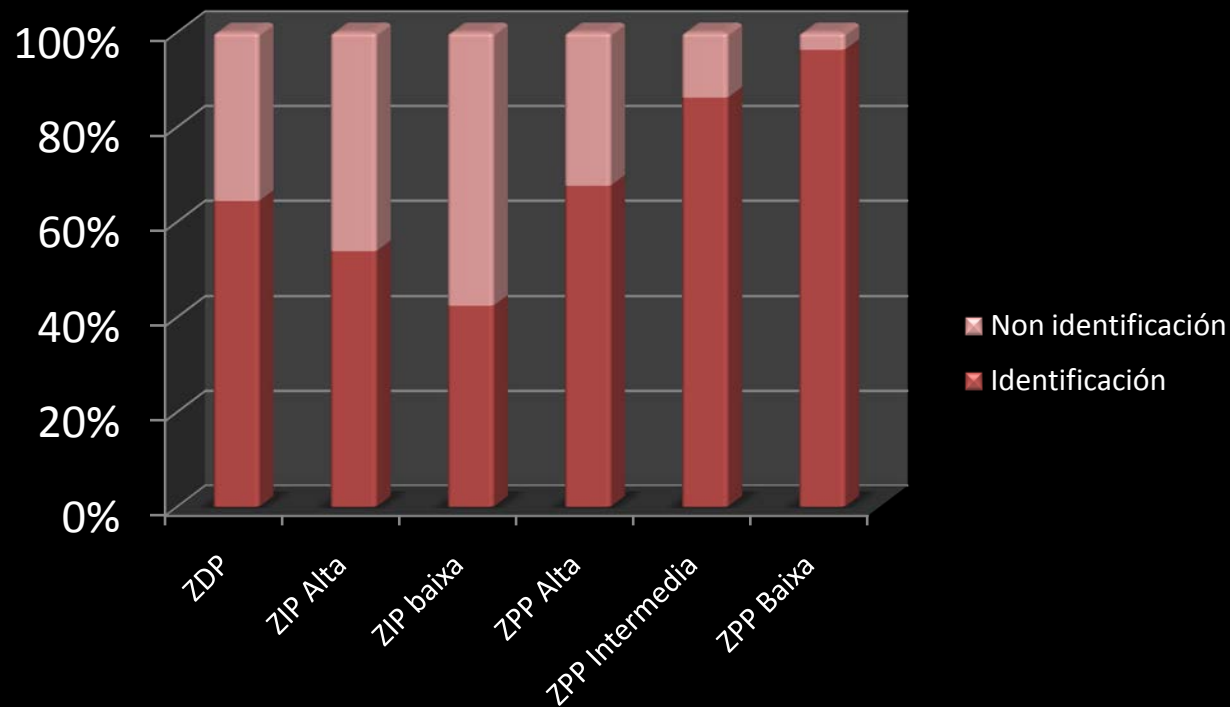
Estudo perceptivo

- Existe relación significativa entre a taxa de identificación e a lingua materna da nai e do pai ($p < 0.05$)

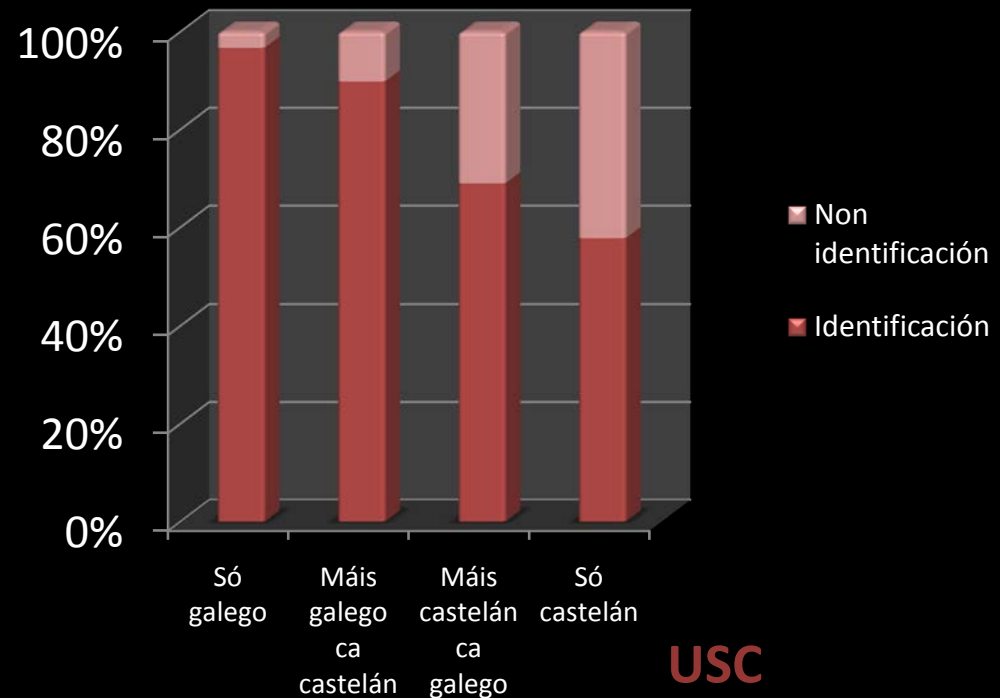
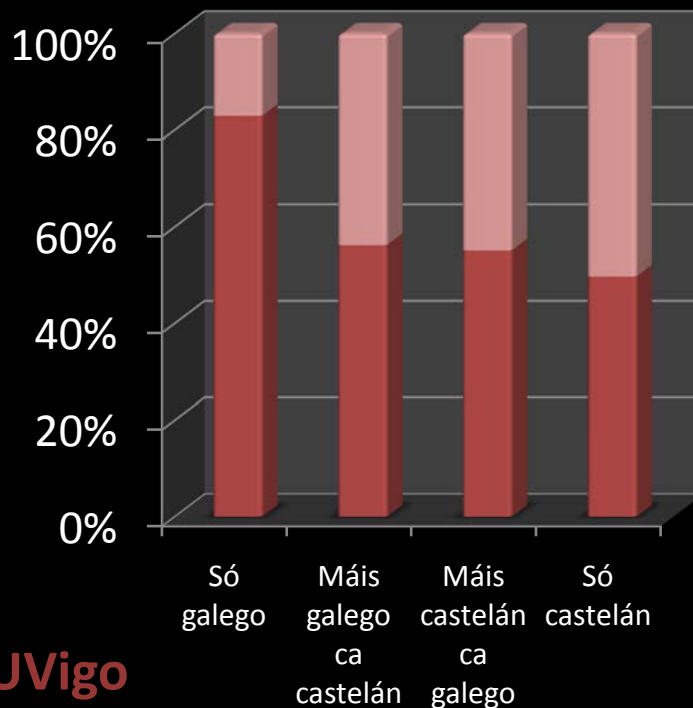
Estudo perceptivo

- Existe relación significativa entre a taxa de identificación e o hábitat de procedencia ($p < 0.05$)

Estudo perceptivo

- Existen diferencias significativas entre a taxa de identificación e a universidade de procedencia ($p < 0.05$)

Estudo perceptivo

- Non hai relación significativa entre o hábitat e a lingua materna, para ningunha das universidades
 - USC: $p > 0.05$
 - Uvigo: $p > 0.05$

Son variables independentes

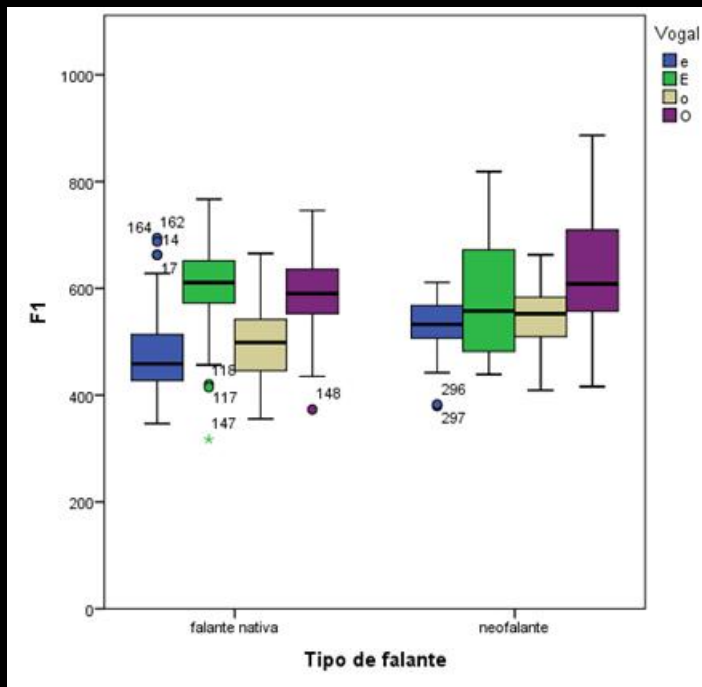
Estudo de produção

- Existem diferenças significativas entre neofalantes e paleofalantes?
- Estudo de produção de vogais tónicas em pares mínimos
 - Mesmos estímulos ca no experimento perceptivo

Estudo de produção

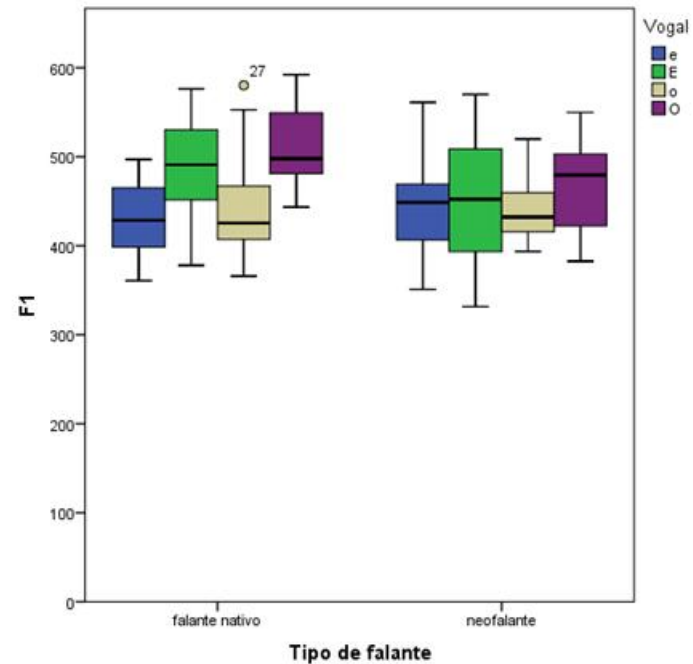
Mulleres

Diferenzas significativas no tipo de falante ($p < 0.05$)

Homes

Non hai diferenzas significativas no tipo de falante ($p > 0.05$)

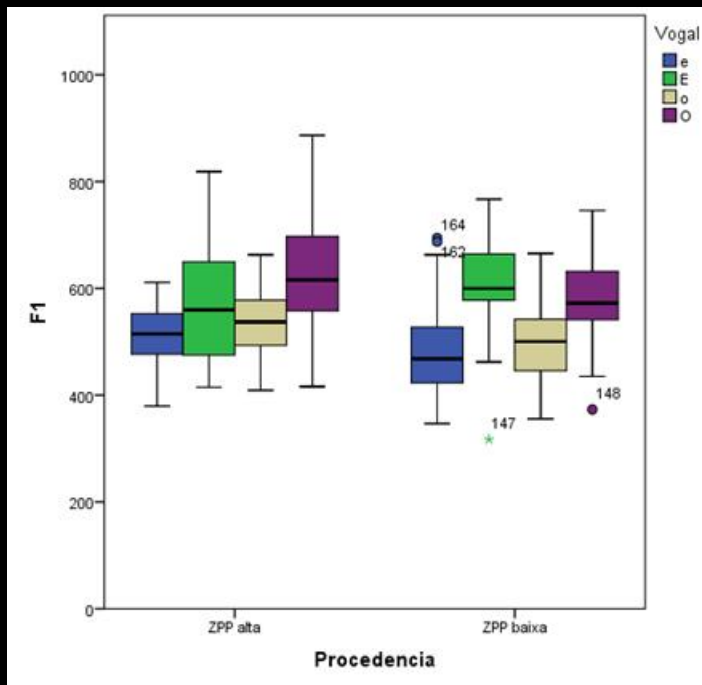

Tipo de falante

Estudo de produção

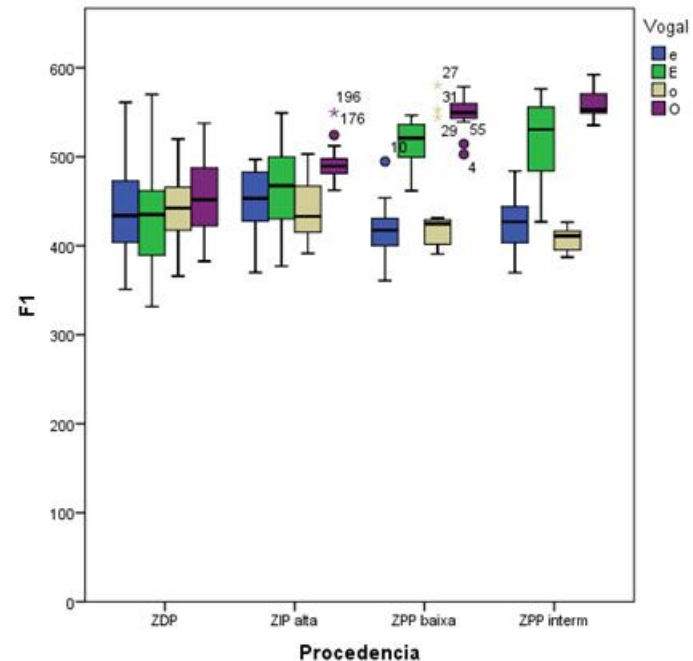
Mulleres

Non hai diferenzas significativas no tipo de falante ($p > 0.05$)

Homes

Diferenzas significativas no hábitat de procedencia ($p > 0.05$)

Hábitat de procedencia

Estudo de produción

- Existen diferenzas entre paleofalantes e neofalantes, pero non hai un único tipo de neofalante
- O hábitat está relacionado coa identificación e coa produción de vogais abertas e pechadas
- Os datos concordan cos do estudo perceptivo

Que factores inflúen no cambio e na variación do vocalismo?

- Vocalismo tónico
 - Factores externos
 - Novos falantes de galego
 - Hábitat
- Vocalismo pretónico
 - Factores internos
 - Duración da sílaba ou do segmento
 - Posición prosódica do segmento

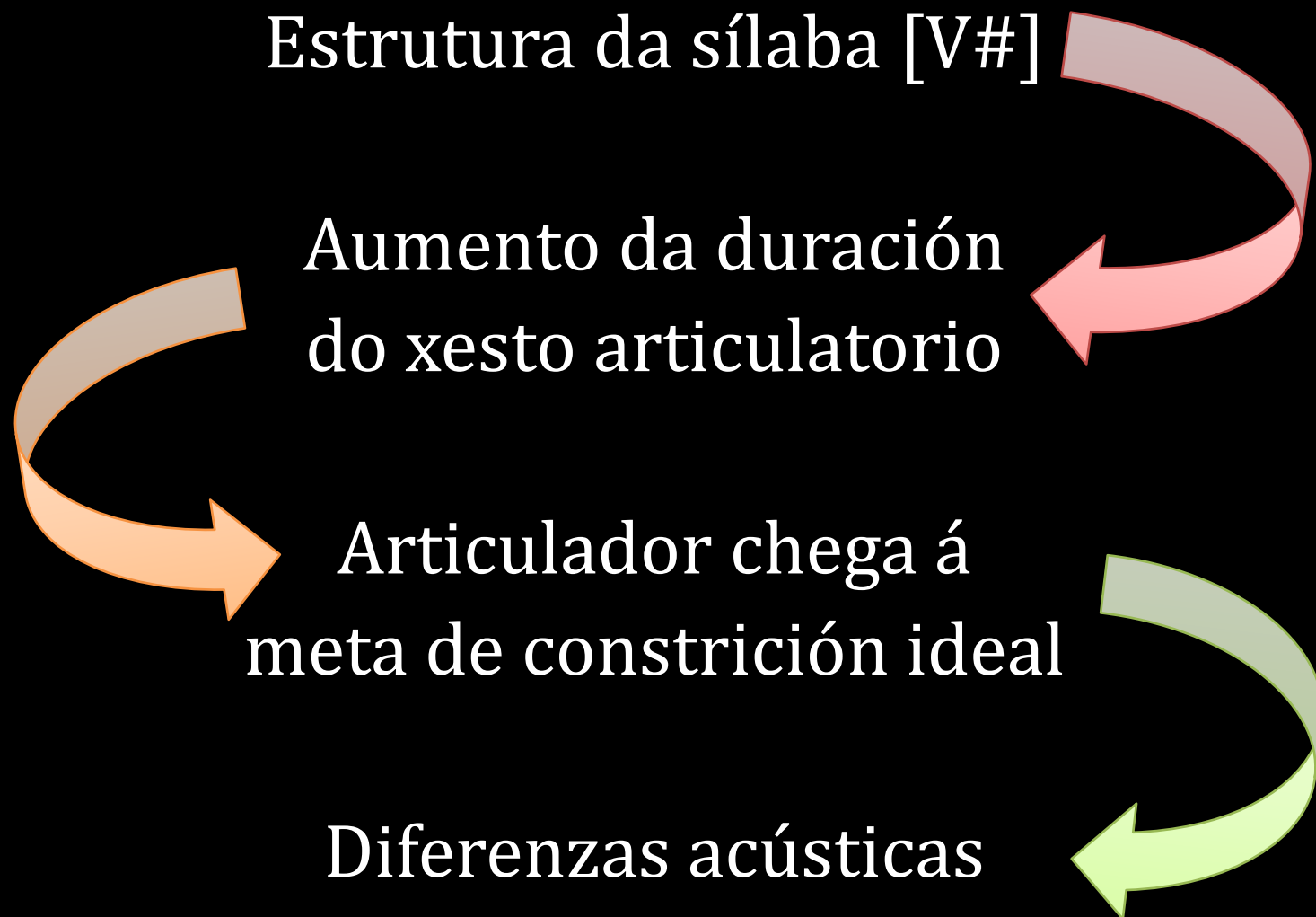
Cambio no vocalismo pretónico

**Que factores inflúen na fonoloxización da
calidade no vocalismo pretónico?**

Vocalismo pretónico

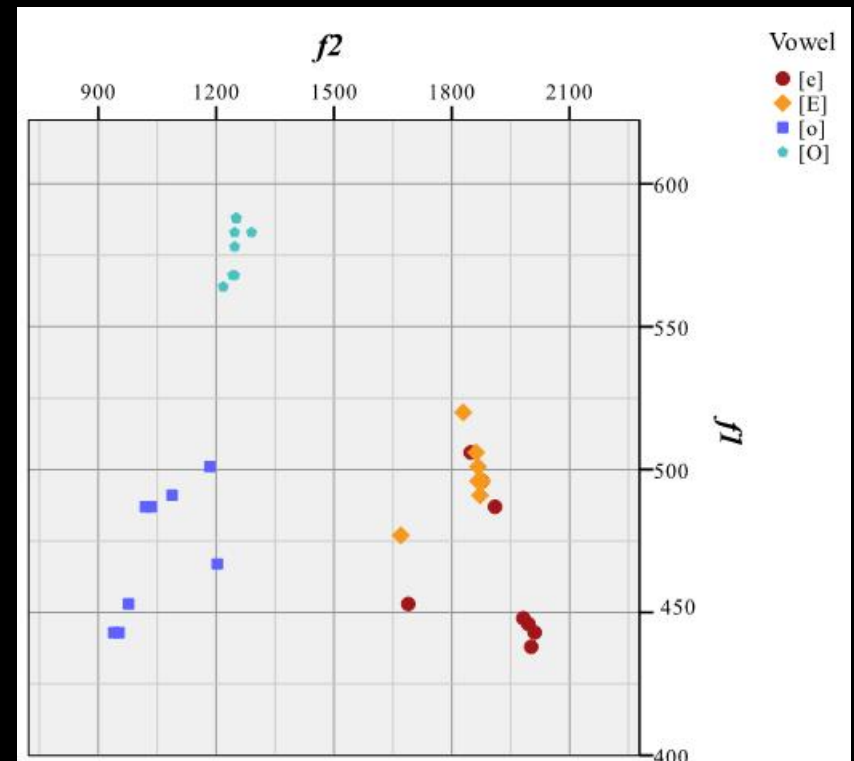
- Cambio descrito por Santamarina (1974:12)
“dos sistemas: uno, antiguo, en el que operaba la neutralización; otro, moderno, en el cual la neutralización ya no opera”
- Porto (1977: 21)
“la realización abierta de *e* y *o* átonas depende fundamentalmente [...] de la estructura de la sílaba de la que forman parte”
- Regueira (2008: 278)
“ascenso na xerarquía das construcións de Fidelidade”

Duración do xesto

Estudo con síntese articulatória

- Hai relación significativa entre a distancia entre /e/-/ɛ/ e /o/-/ɔ/ e a duración do xesto articulatorio
 - A maior duración maior f_2 de /ɛ/ → menos centralizada
 - A maior duración maior f_1 e menor f_2 para /o/ → máis pechada e menos centralizada

Estudo de produción

- Existen diferenzas significativas entre as vogais tónicas e as pretónicas?
 - Taboada (1979) “menos nítida y estable”
- Existen diferenzas significativas entre as vogais medias abertas e as vogais medias pechadas pretónicas do galego?
- Existe relación entre a duración e a apertura das vogais pretónicas?

Estudo de produción

- Hai diferenzas significativas entre tónicas e pretónicas?
 - Hai diferenzas significativas entre as vogais tónicas e pretónicas no f_1
 - /ɔ/ pretónica tamén difire significativamente de /ɔ /tónica no f_2
 - Diferenzas significativas na duración dependendo da tonicidade

Estudo de produción

- Hai diferenzas de abertura nas vogais pretónicas?
 - Hai diferenzas significativas na abertura (f_1) de /e/ e /ε/ pretónicas
 - Diferenzas significativas na duración e na apertura (f_1 e f_2) de /o/ e /ɔ / pretónicas

Estudo de produción

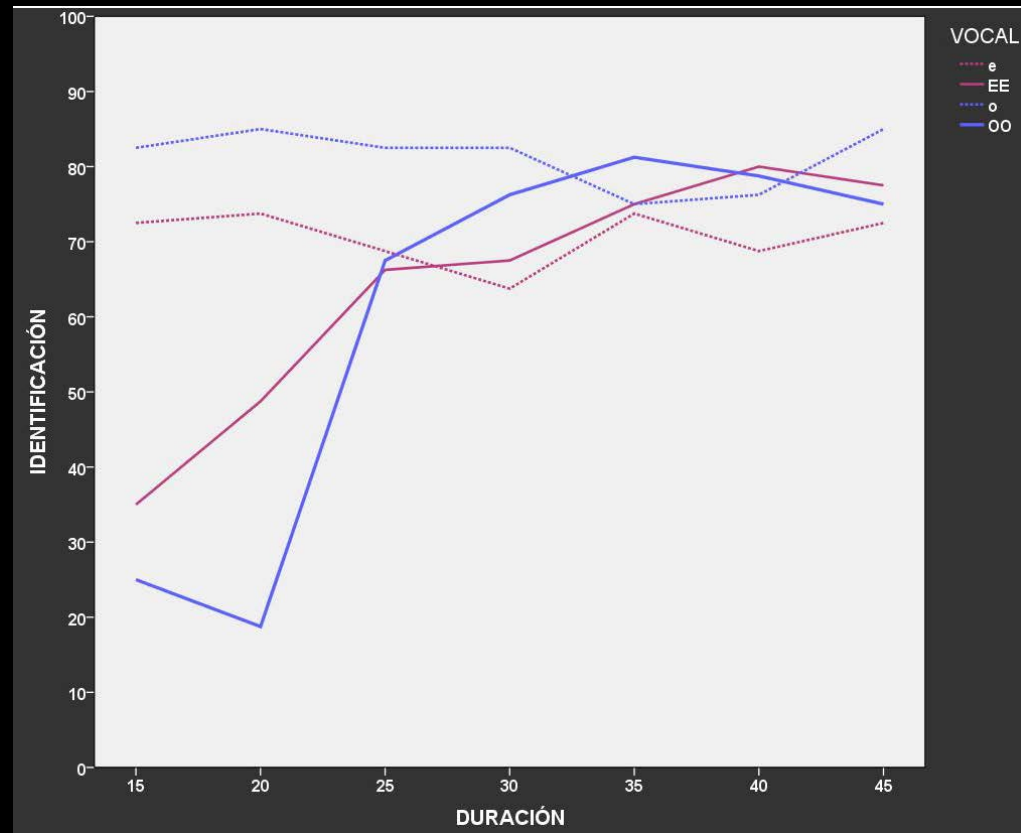
- Hai relación entre a duración e os valores formánticos?
 - Relación significativa entre a duración da vogal e o f_1 de /ɔ/
 - ($R^2 = 0.115$, $F = 5.505$, $p < 0.05$)

Percepción

Identifícanse como pechadas as vogais abertas cando a duración é breve?

■ /ɔ/ e /ɛ/ son identificadas como /o/ e /e/ cando o xesto articulatorio dura menos de 25 ms.

■ /o/ e /e/ sempre son percibidas como vogais pechadas

Vocalismo pretónico

- Cambio descrito por Santamarina (1974:12)
“dos sistemas: uno, antiguo, en el que operaba la neutralización; otro, moderno, en el cual la neutralización ya no opera”
- Porto (1977: 21)
“la realización abierta de *e* y *o* átonas depende fundamentalmente [...] de la estructura de la sílaba de la que forman parte”
- Regueira (2008: 278)
“ ascenso na xerarquía das construcións de Fidelidade”

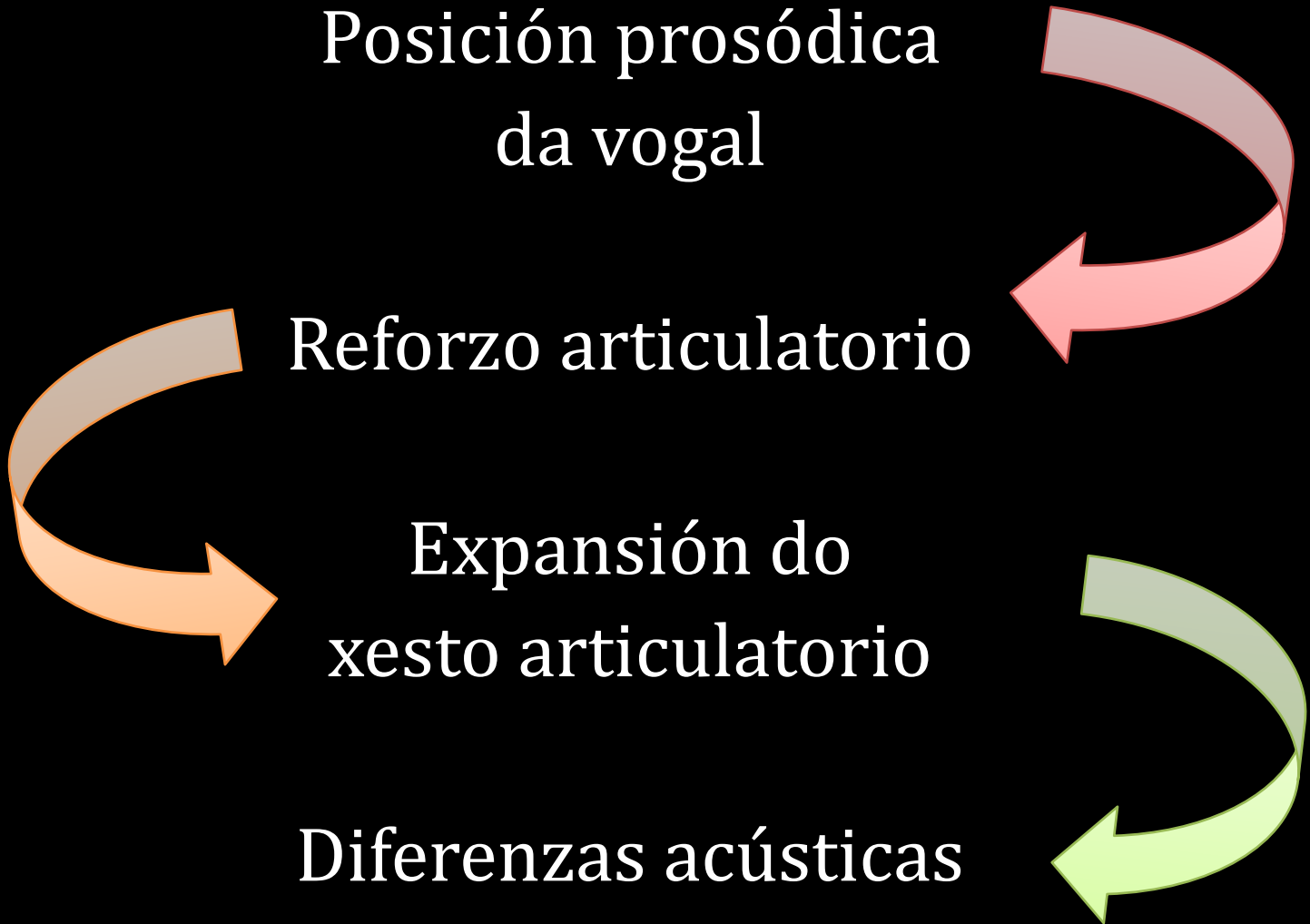
Posición prosódica

Posición prosódica
da vogal

Reforzo articulatorio

Expansión do
xesto articulatorio

Diferenzas acústicas

Posición prosódica

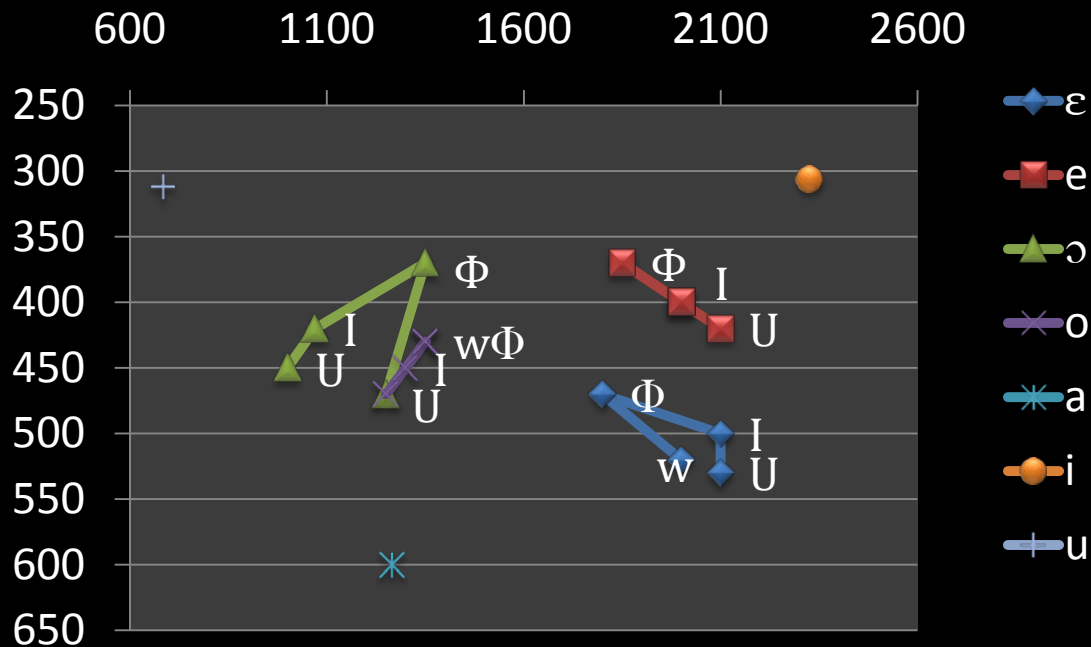
- “The prosodic organization of an utterance may affect the articulatory and acoustic realization of its segmental content” (Georgeton-Fougeron, 2014: 83).
- “greater opening or backing is a more extreme articulation for /o/, thus a final strengthening” (Fougeron-Keating, 1997: 3733)

Posición prosódica

- O factor dominio prosódico ten efectos significativos na apertura e na centralización das vogais medias pretónicas
 - Nos dominios máis altos da xerarquía prosódica (Enunciado fonolóxico [U] e Frase de Entoación [I]) valores máis extremos de f_1 e de f_2
- Existe unha relación lineal significativa entre a duración e a apertura das vogais (f_1)

Posición prosódica

Centralización nos dominios baixos
Valores extremos nos dominios altos

Conclusións

Variación no vocalismo tónico

- Existe variación sociolingüística tanto na produción como na percepción da apertura
 - Máis dun modelo fonético
 - Interveñen factores como:
 - Hábitat de procedencia
 - Modelo estilístico (académico)
 - Linguas da contorna familiar
- A dicotomía neofalante-paleofalante non está clara

Conclusións

Cambio no vocalismo pretónico

- Hai un cambio lingüístico aínda en proceso
- As vogais pretónicas difiren das tónicas na calidade
 - “menos nítidas e estables” (Taboada, 1979)

Conclusións

Cambio no vocalismo pretónico

- A duración da vogal inflúe na diferenciación tanto acústica como perceptiva e articulatoria da oposición de apertura das vogais pretónicas
- As vogais pretónicas en límite prosódico inicial son reforzadas nos dominios máis altos da xerarquía

Bibliografía

- Borzone De Manrique, A. M. (1979) "On the recognition of isolated spanish vowels", en Hollien, H.-Hollien, P. (eds). *Current Issues in the Phonetic Sciences*, Amsterdam: John Benjamins, pp.677-681.
- Browman, Catherine P.-Goldstein, L. (1993) "Dynamics and Articulatory Phonology", *Haskins Laboratories Status Report on Speech Research*, pp. 51-62.
- Fernández Planas, Ana María (1993) "Estudio del campo de dispersión de las vocales castellanas", *EFE*, V, pp. 129-162.
- Fernandez Rei, E.(2002). *Regras fonolóxicas posléxicas e regras precompiladas de alomorfia sintagmática, dominios prosódicos* (Unpublished PhD dissertation). Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela
- Fougeron C.-Keating, P. (1996a). The influence of prosodic position on velic and lingual articulation in French: Evidence from EPG and airflow data. *First ETRW on Speech Production Modeling*, 93-96.
- Fougeron, C.-Keating, P. (1996b).Variations in velic and lingual articulation depending on prosodic position: results for 2 French speakers. *UCLA Working Papers in Phonetics*, 92, 88-96.
- Fougeron, C.-Keating, P. (1997). Articulatory strengthening at edges of prosodic domains. *Journal of the Acoustical Society of America*, 101 (6), 3728-3740.
- Freixeiro Mato, X. R. (2014) "Lingua oral, calidade da lingua e futuro do galego", en Sánchez Rei, X. M. (ed.) *Modelos de lingua e compromiso*, A Coruña: Bahía, 13-84.
- Georgeton, L.-Fougeron, C. (2014). Domain-initial strengthening on French vowels and phonological contrasts: Evidence from lip and spectral variation. *Journal of Phonetics*, 44, 83-95.
- González González, M. (2008) "O novo galego urbano", en Brea López, M. et alii (eds.) *Cada palabra pesaba, cada palabra medía. Homenaxe a Antón Santamarina*, Santiago de Compostela: Servizo de Publicacións e Intercambio Científico da Universidade de Santiago de Compostela, 363-374.
- Gussenhoven, C. (2006) "Experimental Approaches to Establishing Discreteness of intonational Contrasts", en Sudhorf, S. et alii (eds.) *Methods in Empirical Prosody Research*, pp. 321-334.
- Hawkins, S. (1992). "An introduction to task dynamics", en G. Docherty & R. D. Ladd (eds.), *Papers in laboratory phonology II: Gesture, segment, prosody*. Cambridge. University Press, 9-25.
- Nespor, Marina- Vogel, Irene (1994). *La prosodia*, Visor Distribuciones: Madrid.
- O'Rouke, B.-Ramallo, F. (2010) "Los nuevos hablantes de lenguas minoritarias: una comparación entre Irlanda y Galicia", en *Proceedings in the IX Congreso Internacional de Lingüística General*. Universidad de Valladolid, 1684-1700.

Bibliografía

- Porto Dapena , A.(1977). El gallego hablado en la comarca ferrolana. Verba, Anexo 9. Universidade de Santiago de Compostela
- Ramallo, F. (2013) “Neofalantismo”, en Gugenberger, E.-Monteagudo, H.-Rei-Doval, G. (eds) Contacto de linguas, hibridade, cambio: contextos, procesos e consecuencias, Instituto da Lingua Galega-Consello da Cultura Galega: Santiago de Compostela, 245-258.
- Ramallo, F.-O'Rouke, B. (2014) “Perfiles de neohablantes en gallego”, Digithum, 6
- Regueira , X. L. (2009). Cambios fonéticos e fonolóxicos no gallego contemporáneo. Estudos de Lingüística Galega, 1, 147-167.
- Regueira Fernández, X. L. (1999) “Estándar oral e variación social da lingua galega”, en Álvarez, R.-Vilavedra, D. (eds.) Cinguidos por unha arela común. Homenaxe ó profesor Xesús Alonso Montero, tomo I, Servizo de Publicacións e Intercambio Científico: Santiago de Compostela, 855-875.
- Regueira Fernández, X. L. (2000) “Un modelo de estándar oral para a lingua galega”, en Kremer, D. (ed.) Actas do VI Congreso Internacional de Estudos Galegos , Edicións do Castro: Sada, 19-33.
- Regueira Fernández, X. L. (2008a) “Cambios fonéticos e fonolóxicos no gallego contemporáneo”, Estudos de Lingüística Galega, 1.
- Regueira Fernández, X. L. (2012) “Autenticidade e calidade de lingua: purismo e planificación lingüística no gallego actual”, Estudos de lingüística galega, 4
- Regueira Fernández, X. L. (2013a) “Estándar oral e modelos de lingua”, A letra miúda 2.
- Regueira Fernández, X.L. (2008b) “Cambios fonolóxicos no gallego actual”, en Brea López, M. et alii (eds.) Cada palabra pesaba, cada palabra medía. Homenaxe a Antón Santamarina,
- Santamarina , A.(1972) El habla del Valle del Suarna (Unpublished PhD dissertation).
- Taboada , M.(1979). El habla del Valle de Verín. Verba, anejo 15. Universidade de Santiago de Compostela
- Veiga, A. (1976). Fonología gallega. Valencia: Bello. Santiago de Compostela: Servizo de Publicacións e Intercambio Científico da Universidade de Santiago de Compostela, 275-286.